

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

(ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ)

ΤΟΜΟΣ ΕΞΗΚΟΣΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ ΜΗΝΑ Δ. ΜΥΡΤΙΔΟΥ
1956

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ ΣΥΝΑΦΗ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΟΥΓΓΡΟΒΛΑΧΙΑΣ ΚΑΙ ΙΩ. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΥΧΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (1821)

Ὁ Ἀνδρέας Ζ. Μάμουκας συγγραφεὺς τοῦ 11τόμου βιβλίου τοῦ ἐπιγραφομένου «*Τὰ κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος*» τοῦ ἐκδοθέντος ἐν Πειραιεὶ καὶ Ἀθήνησι 1839-1852¹, ἐπεζήτησε πρὸ τῆς ἐκδόσεως ταύτης νὰ συγκεντρώη παντοῖον ὑλικὸν σχετικὸν πρὸς τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὴν σύνταξιν τοῦ νεαροῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῶν δημοσίων ἀρχείων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξ ἰδιωτῶν ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς ζῶντας πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ἄνδρας τοὺς ἡγηθέντας τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν ἀγῶνος καὶ πρὸς τὰς οἰκογενείας τῶν τεθνεώτων. Ἐσκόπει ὁ λόγιος ἐκεῖνος ἀνὴρ νὰ περιλάβῃ εἰς εἴκοσι περίπου τόμους τὰ κείμενα τῆς συλλογῆς του, «*τὴν ὁποίαν ἐπιθυμία ἀνεξήγητος τῆς πρὸς ἰδίαν μου χρῆσιν συντηρήσεως τῶν μνημείων τούτων τῆς Ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως μ' ἐπέβαλε τὸ χρέος νὰ ἐπιχειρήσω ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος καὶ ἐπιμόνως καὶ ἐπιμελῶς νὰ ἐξακολουθήσω μέχρι τέλους τοῦ 1832*»².

Ἐπὶ πλέον δ' ἐσχεδίαζε νὰ ἐκδώσῃ ὑπὸ τὸν πρόσθετον τίτλον *Σύμμικτα εἰς τρεῖς ἰδιαιτέρους τόμους «Συναγωγὴν διαφόρων, τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα ἀφορῶντων, ὑπομνημάτων ἐπισήμων τε καὶ ἰδιωτικῶν, τῶν πλειοτέρων γραφέντων ὀλίγον πρὸ, ἢ καὶ αὐτὰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος*».

Ἡδυνήθη ὡς ἐκ τούτου νὰ συγκεντρώσῃ παρ' αὐτῷ σπουδαιότατα κείμενα, πλεῖστα τῶν ὁποίων διεσώθησαν μεταξὺ τῶν καταλοίπων του τῶν περιελθόντων ἐσχάτως εἰς τὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους. Μεταξὺ

1. Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω ἑνδεκατόμου σειρᾶς ὁ Μάμουκας συνέγραψεν αὐτοτελῶς α) Μοναστηριακά, ἤτοι ὁδηγίαι, νόμοι, βασιλικά διατάγματα κ.λ., ἐπιμελεία —, ἐν Ἀθήναις 1859 καὶ β) Πολιτικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὴν Ε' Ἑθν. Συνέλευσιν, ἐκδιδόμενα νῦν τὸ πρῶτον ὑπὸ —, Ἀθήνησιν 1843.

2. Παρὰ τὰς ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ Α' τόμου διατυπωθείσας προθέσεις του (σελ. ς' - ζ' καὶ ι') ὁ Μάμουκας δὲν ἠδυνήθη νὰ δημοσιεύσῃ εἰμὴ ἑνδεκα μόνον τόμους, ἐξ ὧν ὁ ἔσχατος καὶ ὀγκωδέστερος ἐξετυπώθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1852.

τῶν κειμένων τούτων ὧν πλεῖστα ἀνέκδοτα, ηὔτίχησα νὰ εὔρω δύο πολύτιμα ὑπομνήματα προοριζόμενα προφανῶς διὰ τὴν τρίτομον προσθήκην τῶν *Συμμίκτων* καὶ ὀφειλόμενα τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὸν πολὺν μητροπολίτην Οὐγγροβλαχίας — πρῶην Ἄουτης — Ἰγνάτιον, τὸ δὲ ἕτερον εἰς τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν¹. Καὶ τὸ μὲν ὑπόμνημα τοῦ Ἰγνατίου ἐπιγραφόμενον « *Παρατηρήσεις εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς Πελοποννήσου* » ἐγράφη ἐν Πίζῃ τὴν 20 Μαΐου 1821, τὸ δὲ τοῦ Καποδιστριαίου, ἀνεπίγραφον, ἐγράφη τὴν 17 Ἰουλίου τοῦ 1821 ἄνευ ἐνδείξεως τόπου, ἀλλὰ προφανῶς ἐν Πετρούπολει. Ἀμφότερα τὰ κείμενα ταῦτα, προερχόμενα ἐξ ἀνδρῶν ἀνηκόντων κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν εἰς τὸ ἀνώτατον κλιμάκιον τῆς ἡγεσίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἀποτελοῦσιν ἀληθῆ κάτοπτρα τῶν πολιτικῶν ἀντιλήψεων τῶν συγγραφέων των καὶ τῶν σκέψεών των περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἑλλάδος. Περὶ τῶν ἐγγράφων ταύτων, ἅτινα λόγῳ τῆς σπουδαιότητός των δημοσιεύω κατωτέρω *in extenso*, γενήσεται κατὰ σειράν ὁ προσήκων λόγος.

Α'

« Παρατηρήσεις εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς Πελοποννήσου.

Ἐν Πείσοαις τῇ 20 Μαΐου 1821.

Ἄν οἱ Γραικοὶ εἶχαν ὅλα τὰ δίκαια διὰ νὰ ἐπιθυμῶσι τὴν ἀνεξαρτησίαν των, καὶ διὰ νὰ προσπαθῆσωσι νὰ ἀποτινάξωσι τὸν σκληρὸν ζυγὸν τῆς Ὀθωμανικῆς διοικήσεως, ἥτις μὲ τὸ δικαίωμα τῶν ὄπλων καὶ τῆς ἰσχύος τοὺς ὑπεδούλωσε, τοὺς ἀλεβαρβάρωσε, τοὺς ἐπιώχυνε, τοὺς ἐταπείνωσε, τοὺς ἐχώρισεν ἀπὸ τὸ σῶμα τῶν ἄλλων χριστιανικῶν ἔθνῶν τῆς Εὐρώπης, καὶ τοὺς ἔκαμε νὰ φαίνωνται ὄνειδος ἀνθρώπων καὶ ἐξουθένημα λαῶν, ἂν τὸ κίνημά των εἶναι δίκαιον καὶ ὁ σκοπὸς ἀξιέπαινος, ἦτιον ἐπίσης δίκαιον καὶ ἀναγκαῖον, πρὶν ἐπιχειρισθῶσιν ἐν ἔργον τόσον τολμηρὸν καὶ κινδυνῶδες νὰ ἐξετάσωσι τὰς δυνάμεις των, νὰ παραβάλωσι τὰ μέσα των μὲ τὰ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ κάμωσι μίαν ἐτοιμασίαν ἀνάλογον μὲ τὸ κίνημά των, ἔπρεπε προσέτι νὰ λάβωσι μέτρα, ὥστε νὰ γενῆ ἡ βλάβη εἰς τὸ γένος ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλίγη. Ἐπρεπε νὰ φυλάξωσι διὰ νὰ τοὺς ἦναι καὶ ὁ καιρὸς ἀρμόδιος καὶ βοηθός, διότι τοιοῦτοτρόπως μόνον ἦτο πιθανὸν καὶ ὁ σκοπὸς των νὰ λάβῃ αἰσίαν ἔκβασιν, καὶ τὸ γένος ὀλιγώτερον νὰ βλαφθῇ, καὶ τέλος

1. Γ. Α. Κρ., Συλλογὴ Ἄ. Μάμουκα, φάκ. 14.

πάντων ἔπρεπε νὰ ἔχωσι πολλοὺς βαθμοὺς πιθανότητος, διὰ τὸ πρᾶγμα εὐδοοῦται, καὶ ἔπειτα νὰ κάμωσι κίνημα, διότι δοθείσης ἀποτυχίας τὸ γένος χάνεται καὶ ἡ ζημία εἶναι ἄμετρος καὶ ἀδιόρθωτος.

Σήμερον δὲν πρόκειται πλέον λόγος, ἂν ὄλοι αἱ ἀνωτέρω σκέψεις ἔγιναν καὶ ἂν τὸ γένος δὲν ἦτο προἰδεασμένον καὶ προητοιμασμένον δι' αὐτὸν τὸν μεγάλον ἀγῶνα. Τὸ κίνημα ἔγινεν, οἱ Τούρκοι ἐξηγριώθησαν τόσον, ὥστε εἰς τοὺς Γραικοὺς κατέν ἄλλο μέσον ἀντιστάσεως δὲν μένει, εἰμὴ ἡ ἐξ ὕψους ἀντίληψις, ἡ ἀπελπισία των, καὶ ἡ ἀνάγκη ἣτις τοὺς ὑποχρεώνει καὶ μὲ δυνάμεις ἀκόμη ἀνομοίους ν' ἀντιπαραταχθῶσι. Ἡ Ὄθωμανικὴ Πόρτα νομίζει ἐνόχους ὄλους τοὺς Γραικοὺς καὶ ἀνηλεῶς σφάζει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τοὺς προσιυχόντας.

Οἱ Τούρκοι θέλουν ἀνθαδιάσει καὶ θέλουν φονεύει καὶ ἄνευ ἄδειας τῆς διοικήσεως τοὺς χριστιανούς. Τὸ κακὸν ἔφθασεν εἰς βαθμὸν ὥστε ἐλπίς διορθώσεως δὲν μένει. Μία ἀντίστασις πεισματώδης καὶ ἐπίμονος ἢμπορεῖ μόνον νὰ φυλάξη κατὰ μέρος τοὺς ὁμογενεῖς μας καὶ εἶθε τοιοῦτον πνεῦμα νὰ τοὺς κυριεύσῃ. |

1v Ἄλλ' ὅπως καὶ ἂν τρέχωσι τὰ γενικὰ πράγματα, καὶ ἂν μακρόθεν δὲν ἢμπορῇ τις νὰ εἰκάσῃ πῶς ἔχουν νὰ τελειώσωσιν, ἡ Πελοπόννησος κατ' εὐτυχῆ περίστασιν ἔχει σήμερον ὄλας τὰς εὐκολίας διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸν ζυγόν, καὶ νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της, καὶ τὴν πολιτικὴν ὑπαρξίν της. Οἱ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ Τούρκοι δὲν εἶναι οὔτε εἰς ἀριθμὸν, οὔτε εἰς κατάστασιν νὰ ἀνισταθῶσιν εἰς τοὺς Γραικοὺς. Ἡ πολυχρόνιος τυραννία τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ἐδάμπεσε καὶ ὀλιγόστειυσε τοὺς ἐν Ἠλείρῳ καὶ Ἑλλάδι Τούρκους, ὥστε δὲν ἔχουν νὰ τοὺς φοβηθῶσιν. Ἡ Ἀλβανία ἐδαμάσθη παρομοίως ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον, ὀλιγόστειυσε καὶ θέλει εἶναι εἰς παντοτεινὴν διχόνοιαν δι' ὅσον αἷμα ἐχύθη εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἢμπορεῖ νὰ φοβήσῃ τὴν Πελοπόννησον.

Αὐτὸς ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ὅστις εἰς ἄλλους καιροὺς ἦτο τρομερὸς καὶ κινδυνώδης ἐχθρὸς ὄλης τῆς Ἑλλάδος, ἔχασε τὴν δύναμίν του, καὶ ἂν θελήσῃ νὰ κάμῃ τίποτε κακὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον δὲν ἔχει τὴν πρῶτην εὐκολίαν. Ἡ Ἀνεξαρτησία τοῦ Σουλτοῦ κρατεῖ καὶ αὐτὸν τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν εἰς τὰ ὄριά του καὶ τοὺς Ἀλβανίτας εἰς ουσιολήν.

Τὰ Καπετανᾶτα τῆς Ἠλείρου καὶ Ἑλλάδος πλέον δυνατὰ παρὰ ἄλλοτε, ἢμποροῦν νὰ μὴν ἀφήσωσι ν' ἀπερῶσῃ εἰς τοὺς τόπους των ὁ ἐχθρὸς, καὶ μάλιστα, Καρλέλι, Καρπενήσι, Λιδορίκι, Πατραίικι, Βραχώρι, Ἀπόκορον, Γαλαξείδι, Σάλωνα καὶ τὰ ἐξῆς. |

2r Συνεγνοούμεναι αὐταὶ αἱ ἀνωτέρω ἐπαρχίαι μεταξύ των, καὶ μὲ

τὴν Πελοπόννησον, βοηθούμεναι ἀμοιβαίως εἰς τὰς ἀνάγκας των, καὶ ἔχουσαι τὴν Πελοπόννησον ἔσχατον καταφύγιον καὶ ἄσυλον, ἡμποροῦν νὰ ἐμποδίσωσι κάθε ἐφόδιον τοῦ ἐχθροῦ διὰ ξηραῖς, καὶ νὰ χρησιμεύσωσι διὰ τὴν θέσιν των ὡς προπύργιον, καὶ προφυλακὴ τῆς Πελοποννήσου.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡ Πελοπόννησος ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὰ ὄπλα ὑπὸ αἰσίους οἰωνοὺς καὶ εἰς τὰς πλέον εὐτυχεῖς περιστάσεις. Διὰ νὰ ἀποκατασταθῇ ἐλευθέρᾳ καὶ διὰ νὰ βεβαιώσῃ τὴν ἀνεξαοτησίαν της, δὲν ἔχει χρεῖαν εἰμῆ ἀπὸ μίαν θέλησιν ἐπίμονον καὶ ἀπὸ μίαν ἀπόφασιν σταθερὰν νὰ θυσιάσῃ τὸ πᾶν διὰ τὸ πᾶν καὶ νὰ βάλῃ πρὸ ὀφθαλμῶν ἢ ἐλευθερίαν ἢ θάνατον. Ἡ παλαιὰ καὶ νέα ἱστορία μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁποῖος λαὸς ἐγνώρισεν τὸ καλὸν τῆς ἐλευθερίας καὶ ἠθέλησεν νὰ εἶναι ἐλεύθερος, αὐτὸς καὶ ἔμεινεν ἐλεύθερος, καὶ κανὲν ἐμπόδιον, καμμία δύναμις, ὅσον μεγάλη καὶ ἂν ἦτο, δὲν ἠμπόρεσε ποτὲ νὰ ὑπερισχύσῃ καὶ τὸν ὑποδουλώσῃ.

Ἡ δύναμις τῶν Περσῶν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ τὰ ἐφόδια καὶ μέσα τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐκοιτρατείας κατὰ τῆς Ἑλλάδος φαίνονται εἰς τοὺς νεωτέρους ὑπερβολαί, καὶ δὲν τὰ πιστεύουν, ἐπειδὴ δὲν ἠμπορεῖ σήμερον ὅλη ἡ Εὐρώπη ὁμοῦ νὰ κάμῃ, ὅ,τι ἔκαμε τότε ὁ μέγας τῶν Περσῶν βασιλεὺς ἡ δύναμις τῆς Ἑλλάδος ὡς πρὸς ἐκείνην τοῦ ἐχθροῦ ἦτο μηδέν. Τὸ περισσότερον μέρος τῶν Ἑλλήνων, εἴτε ἐκουσίως, εἴτε ἀκουσίως ἦτο μὲ τὸν ἐχθρόν, ἄλλοι ἔμειναν οὐδέτεροι, καὶ ἀπλῶς θεαταὶ τῶν τρεχόντων Ἀθηναῖοι, Σπάρτη, καὶ πολλὰ ὀλίγαι ἄλλαι ἐπαρχίαι μόνον ἐψήρισαν ἢ ἐλευθερίαν ἢ θάνατον ἢ ἀπόφασιν των δὲν ἦτο μὲ λόγους ψιλούς, καὶ εἰς τὸ στόμα, ἦτιον ἀπόφασιν σταθερά, ἀπόφασιν ἀνδρῶν ἀξίων τῆς ἐλευθερίας· τὸ εἶχαν δείξει ἐμπράκτως ἀρχύτερα εἰς τὸν Μαραθῶνα οἱ Ἀθηναῖοι· τὸ εἶδειξεν καὶ εἰς τὸν μέγαν πόλεμον ἔπειτα ὁ ἀμίμητος Λεωνίδας μὲ τοὺς τριακοσίους του· αὐτὴ λοιπὸν ἢ ἀπόφασιν ὅτι θέλομεν νὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι ἐφθασεν διὰ τὰ σώσῃ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὅλη ἐκείνη ἢ διὰ ξηραῖς καὶ θαλάσσης μεγάλη δύναμις τοῦ ἐχθροῦ ἔλαβε τὴν τύχην τῶν Γάλλων εἰς τὴν Ρωσίαν.

Ἐπέφερε διὰ πολλοὺς χρόνους ἡ Ἑλβετία τὸν ζυγὸν τῆς Αὐστρίας. Οἱ Εὐρωπαῖοι βάρβαροι τότε ἐδιοικοῦσαν τοὺς ὑποκειμένους λαοὺς ὡς οἱ Τούρκοι τὸ κακόν, καὶ ἡ τυραννία τοὺς ἠνάγκασεν νὰ λάβωσιν εἰς χεῖρας τὰ ὄπλα, καὶ τὰ ἔλαβον ἀπὸ ἀνάγκην χωρὶς σκέψιν, χωρὶς προετοιμασίαν, καὶ χωρὶς κανένα μέσον ἀντιστάσεως· ἄλλο δὲν εἶχαν εἰμῆ θέλησιν ἐπίμονον διὰ νὰ μείνωσιν ἐλεύθεροι, τὴν ἄκραν

πιτωχείαν των, καὶ τὴν τοποθεσίαν των· τοῦτο ἔφθασεν. Οἱ πρόην αὐθένται των, ἀφοῦ ἔδοκίμασαν πολλάκις καὶ μὲ ὄλας των τὰς δυνάμεις διὰ νὰ τοὺς ὑποτάξωσι, καὶ ἀπέτυχον μὲ χαμόν των, ἔκαμαν τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν, καὶ τοὺς ἄφησαν ἐλεύθερους· οἱ Ἑλβετοὶ εἶναι ἐλεύθεροι μέχρι τῆς σήμερον, ἀνεξάρτητοι, εὐτυχεῖς καὶ ἡ Εὐρώπη σέβεται τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν των.

Ἀπεφάσισαν οἱ Ἰσπανοὶ νὰ διώξωσι τοὺς Ἄραβας ὁπαδοὺς τοῦ Μωάμεθ ἀπὸ τὴν Πατρίδα των. Οἱ Ἄραβες ἦσαν τότε τὸ σοφώτερον γένος τοῦ κόσμου, καὶ εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δυνάμεώς των. Μ' ὄλον τοῦτο οἱ Ἰσπανοὶ μὲ τὴν ἐπίμονον ἀνίστασίν των, τοὺς ἐδίωξαν, ἔμειναν ἀνεξάρτητοι, ἐκυρίευσαν ἔπειτα τὴν Ἀμερικὴν καὶ ἔγινεν ἡ Ἰσπανία ἡ μεγαλυτέρα δύναμις τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Τὰ πολλὰ πλούτη τοὺς ἔφθειραν. Ὁ δεσποτισμὸς ἐταπείνωσε τὸν ἀγέρωχον χαρακτῆρά των, καὶ ἡ ἀβελτηρία τῶν Βασιλέων | τῆς ἐσύνηνε διὰ νὰ χάσῃ πολλὰς ὑποκειμένας ἐπαρχίας καὶ τὸ σκῆπτρον τῆς θαλάσσης.

Αὐτὸ τὸ ἴδιον ἔθνος πρὸ ὀλίγου δὲν ἠθέλησε νὰ ὑποταχθῆ εἰς τὸν Ναπολέοντα, διὰν ἦτιον εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δυνάμεώς του καὶ τὸν ἔκαμε νὰ γνωρίσῃ διὲ δὲν εἶναι, ὡς ἐνομίζετο, ἀήττητος. Ἐκαμε καὶ τοὺς ἄλλους λαοὺς νὰ τολμήσωσι νὰ τὸν ἀντισταθῶσι, καὶ νὰ τοῦ ἀρπάσωσι τὴν νίκην, καὶ τὸ σκῆπτρον ἀπὸ τὰς χεῖρας.

Ἐσιέναζον πολὺν καιρὸν οἱ Ὀλλανδοὶ ὑποκάτω εἰς τὸ σιδηροῦν σκῆπτρον τῆς Ἰσπανίας. Ἡ παράνομος πολιτικὴ τῆς τότε διοικήσεώς της ἠθέλε νὰ τοὺς κρατῆ εἰς ὑποταγὴν μὲ νόμους ἀπανθρώπους, καὶ μὲ τὸ δικαίωμα τῆς ἰσχύος. Τὸ πολὺ κακὸν ἐπροξένησεν ἀπελπισίαν καὶ τοὺς ἐκίνησεν εἰς τὰ ὄπλα κατὰ τῶν τυράννων των. Ἡ Ἰσπανία εἶχεν ὄλα τὰ πλούτη τῆς Ἀμερικῆς, καὶ πολλὰς καὶ μεγάλας δυνάμεις καὶ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, οἱ Ὀλλανδοὶ μικρὸς λαός, πτωχὸς καὶ στερημένος ἀπὸ ὄλα τὰ μέσα, δι' ἓνα τοιοῦτον μέγαν ἀγῶνα. Ἀλλ' αὐτὸς ὁ μικρὸς λαὸς ἠθέλησε νὰ εἶναι ἐλεύθερος, καὶ ἀφοῦ ἀπαξ ὤμοσεν ἡ ἐλευθερίαν ἢ θάνατον, ἐπέμεινε γενναίως, καὶ τὸ κατώρθωσεν. Οἱ ἀγῶνές των ἐστεφανώθησαν μὲ αἰώνιον δόξαν, καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ φιλοπονία των ἔκαμαν τὸ μικρὸν τοῦτο ἔθνος ἔπειτα δύναμιν σημαντικὴν εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ τὰ πλούτη του καὶ διὰ τὰς θαλασσίας δυνάμεις του.

Ἡ Πορτογαλλία ἐστάθη ἠνωμένη μὲ τὴν Ἰσπανίαν, πλὴν ἐθεωρεῖτο πάντοτε ὡς ξένον ἔθνος, καὶ ἐδιοικεῖτο κατ' ἀρέσκειαν τῶν Ἰσπανῶν. Ἀπεφάσισε καὶ αὐτὸς ὁ μικρὸς λαὸς νὰ ἀποσπασθῆ ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν καὶ νὰ διοικῆται μὲ ἰδίους | νόμους. Ἡ γειτονία του μὲ τὴν

Ἰσπανίαν, αἱ μεγάλαι δυνάμεις τῆς Ἰσπανίας καὶ ἡ ἐπιμονή τῆς διὰ τὴν ὑποτάξῃ τὴν Πορτογαλίαν καὶ δεύτερον δὲν ἐχρησίμευσαν εἰς ἄλλο, εἰμὴ εἰς τὸ νὰ ζημιώσωσι τὴν Ἰσπανίαν εἰς ἀνθρώπους καὶ χρήματα, καὶ νὰ τὴν κάμωσι πλέον ἀδύνατον. Ἡ Πορτογαλία μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας ἐβεβαίωσε τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν τῆς.

Αἱ Ἀγγλικαὶ ἀποικίαι τῆς Ἀμερικῆς ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν Μητρόπολιν δίκαια πράγματα. Ἡ Μητρόπολις πολλὰ δυνατὴ καὶ πολλὰ πλουσία τότε ἐστοχάσθη νὰ τὰς καταφρονήσῃ. Αὐταὶ μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας ἐκηρύχθησαν ἀνεξάρτητοι. Τὰ πλούτη τῆς Ἀγγλίας, οἱ σιόλοι τῆς καὶ μεγάλη δύναμις τῆς δὲν ἐχρησίμευσαν. Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἀμερικῆς ἐγνωρίσθη διὰ συνθήκης, καὶ ὄχι μόνον σέβεται τώρα ἡ Ἀγγλία αὐτὴν τὴν διοίκησιν, ἀλλ' ἄρχισε καὶ νὰ τὴν φοβῆται.

Οἱ Γάλλοι ἠθέλησαν νὰ ἀλλάξωσι τὸ πολιτικὸν τῶν σὺστημα. Ὁ βασιλεὺς, τὸ στράτευμα, ὁ κληρὸς, οἱ εὐγενεῖς, ὄλαι αἱ δυνάμεις τῆς Εὐρώπης ἔπειτα ἠνωμένοι δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τοὺς ὑποχρεώσωσι διὰ νὰ κάμωσιν ὅ τι ἠθέλουν.

Αἱ εἰς τὴν Ἀμερικὴν Ἰσπανικαὶ ἐπαρχίαι κακῶς διοικούμεναι διὰ πολὺν καιρὸν ἠθέλησαν κατὰ μίμησιν τῆς γειτονίας τῶν νὰ ἀποσείσωσι τὸν Ἰσπανικὸν ζυγόν, ἡ ἐπιμονὴ τῆς Ἰσπανίας διὰ νὰ μὴ χάσῃ τὰ δικαιώματά τῆς εἰς τὴν Ἀμερικὴν, τὰ ἔξοδα, οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ τόσαι θυσίαι τῆς δὲν ἔκαμαν κανὲν ἀποτέλεσμα. Ἡ Ἰσπανία ἔχασεν, ἡ Ἀμερικὴ ἐκέρδισε, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἡ διοικήσεις τῶν ἀποικιῶν θέλει εἶναι τόσο δυνατὴ, ὥστε νὰ δώσῃ νόμους ὄχι μόνον εἰς τὴν Μητρόπολιν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα μεγαλύτερα Ἔθνη.

Τὸ παράδοξον ὁμῶς, καὶ ὅ,τι δὲν ἠθέλε πιστευθῆ, ἐὰν δὲν ἐγίνετο εἰς τὸν καιρὸν μας, εἶναι ἡ ἐλευθερία τῶν Μαύρων τοῦ ἁγίου Δομνίκου ἀποικίας Γαλλικῆς πάλαι ποτέ. Αὐτοὶ δοῦλοι εἰς τὴν Πιτρίδα τῶν τὴν Ἀφρικὴν, δοῦλοι ἀργυρώνητοι ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν τῶν εἰς τὴν Ἀμερικὴν, μὲ ἰδέας τόσο περιορισμένας, καὶ εἰς τόσο βαθμὸν βάρβαροι, ὥστε τοὺς ἐνόμιζον οἱ Εὐρωπαῖοι ὄχι ὡς ἀθρώπους, ἀλλ' ὡς ἐν ἄλλο ὄν, τὸ ὅποῖον ἔκαμεν ἡ φύσις διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς δεσμὸς τις μεταξὺ ζώου καὶ ἀνθρώπου, ὡς τόσο τοιοῦτοι ὄντες, ἠμπόρεσε τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας, δὲν ἠξέυρω πῶς, νὰ ἔμβῃ εἰς τὸ κεφάλι τῶν, καὶ τοῦτο ἐφθασε διὰ νὰ τοὺς κάμῃ ἐλευθέρους. Ὅλοι οἱ ἐκεῖσε Εὐρωπαῖοι κάτοικοι, καὶ ὅσον στράτευμα ἔστειλε κατὰ καιροῦς ἡ Γαλλία κατ' αὐτῶν, ἐχάθησαν ἕως ἐνός. Τέλος πάντων ἐγινε καὶ ἐκείνη ἡ μεγάλη ἐκστρατεία ἐπὶ Ναπολέοντος ἀπὸ σαράντα χιλιάδας ἐκλεκτοῦ στρατεύματος ὑπὸ τὸν ἀρχι-

στράτηγον *Leclerc* γαμβρόν τοῦ *Ναπολέοντος*, καὶ ἔλαβε τόσον κακὴν ἔκβασιν, ὥστε ὅλοι ἄφησαν τὰ κῶλα ἐκεῖ. Οἱ *Μαῦροι* ἔμειναν ἐλεύθεροι, ἀνεξάρτητοι, κύριοι τῆς νήσου, ἡ ἐλευθερία ἔφερε τὸν φωτισμὸν καὶ τὰ πλούτη καὶ διοικοῦνται μὲ ἰδίους νόμους ὡς τὰ ἄλλα φωτισμένα ἔθνη.

Ἀπὸ τὰ τόσα παλαιὰ καὶ νέα παραδείγματα συνάγεται ὅτι, ὁποῖος λαὸς θέλει νὰ εἶναι ἐλεύθερος, μένει ἐλεύθερος, καὶ καμμιά δύναμις δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν ὑποδουλώσῃ, ὅτι ὁποῖος ἔχασε τὴν ἐλευθερίαν του ἀπὸ δυστυχεῖς περιστάσεις, καὶ θέλει νὰ τὴν ἀποκινήσῃ, τὴν ἀποκιτᾷ, καὶ ὅσοι εἶναι διεφθαρμένοι | καὶ τοὺς ἀνήκει δικαίως τὸ νὰ εἶναι δοῦλοι.

Οἱ *Πελοποννήσιοι* καὶ οἱ ἄλλοι τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἡπείρου λαοὶ ἔχουν ἐν τι περισσότερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἔθνη, τὴν ἐνθύμησιν τῆς ἀρετῆς, καὶ τῆς δόξης τῶν προγόνων των, καὶ τὸ εὐγενικὸν ἐκεῖνο αἷμα, τὸ ὁποῖον σώζεται καὶ τρέχει ἀκόμη εἰς τὰς φλέβας των.

Ἄν λοιπὸν τόσοι λαοὶ κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ ἐποχὰς ἀπέσεισαν τῆς δουλείας τὸν ζυγόν, ἂν καὶ οἱ *Μαῦροι* τοῦ ἁγίου *Δομνίκου* τὸ ἐκαιώρθωσαν, ἠμπορεῖ τις νὰ ὑποπτεύσῃ, ἢ νὰ φαντασθῇ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐνδέχεται νὰ ὀπισθοπορήσωσιν ἢ νὰ ἀποτύχωσιν; εἶναι οἱ *Τουῖρκοι* σήμερον, ὡς ἦσαν οἱ *Πέρσαι* διὰ τὴν ἡλθάν κατὰ τῆς Ἑλλάδος; εἶναι καθὼς ἦσαν πρὸ ἑκατὸν χρόνων; ἠμπορεῖ τις νὰ τοὺς παρομοιάσῃ μὲ τοὺς *Ἰσπανούς*, μὲ τοὺς Ἄγγλους, μὲ τοὺς *Γάλλους*, οἷτινες εἰς τὸ ἄκρον τῆς δυνάμεώς των δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ὑποιάξωσιν ὅσα μέρη ἠθέλησαν νὰ εἶναι ἐλεύθερα. Τίς δὲν ἠξεύρει ὅτι οἱ *Τουῖρκοι* εἰς τὸν ἔσχατον πόλεμόν των μὲ τοὺς *Ρώσους* δὲν ἠμπόρεσαν ποτὲ νὰ συστήσωσιν ἕνα στρατόπεδον ἀπὸ πενήντα χιλιάδας, καὶ ἐνῶ τότε εἶχαν ἀκόμη τοὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν *Γκιριζαλίδων* ἀποσιτίας, τὸν περίφημον *Μουσταφᾶ Μπαϊρακιὰρ Πασσᾶν*, τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν, τὸν *Τζαπάνογλου*, τὸν *Καραοσμάνογλου*, καὶ τὸν *Ἰσμαήλ-μπεην* τῶν *Σερρῶν*, τοπάρχας τόσον δυνατούς; Τώρα αὐτοὶ ὅλοι ἔλειψαν, ἡ πανώλης ἐμβήκεν ἔπειτα εἰς ὅλην τὴν *Ρούμελην*, καὶ ἔκαμε μεγάλην φθοράν. Οἱ *Γενίτζαροι*, οἷτινες νομίζονται στρατεύματα, ἢ δὲν ἐβγαίνουν ἀπὸ τὴν *Κωνσταντινούπολιν*, ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἡ διοίκησις δύναμιν νὰ τοὺς βιάσῃ, ἢ καὶ ἂν ἐβγουν ὀλίγοι, εἰς ἄλλο δὲν χρησιμεύουν, εἰμὴ εἰς τὸ νὰ δώσωσι τὸ παράδειγμα τῆς ἀπαθείας καὶ ἀταξίας εἰς τοὺς ἄλλους.

Χρήματα | δὲν δίδει εἰς τὰς ἐκστρατείας τῆς αὐτῆς ἢ διοικήσεως, εἰμὴ πολλὰ ὀλίγα, καὶ αὐτὰ ἀκόμη κλέπτονται ἀπὸ τοὺς ἐπιστάτας. Ὅλα τῆς τὰ φρούρια ἔχουν ἔλλειψιν ὄλων τῶν ἀναγκαίων, τακτικὸν στρατεύμα

δὲν ἔχει. Ποῦ εὐρίσκεται λοιπὸν ἡ δύναμις τῶν Τούρκων; Καὶ τί βλέπουν εἰς αὐτὴν τὴν σεσαθρωμένην διοίκησιν οἱ φίλοι τῆς καὶ τὴν νομίζουν ἀκόμη μεγάλην δύναμιν; Εἶναι ἄξιον ἀπορίας!

Ὡς τόσον συγχωρεῖται εἰς τοὺς φίλους τῆς Τουρκίας τὸ νὰ φρονῶσι περὶ αὐτῆς ὅ τι θέλουν. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι τὸ πράγμα τρέχει ἄλλως πως, ὅτι ἡ Τουρκία εἶναι φυσικὰ εἰς τὴν πτώσιν τῆς, καὶ ὅτι ὁ καιρὸς εἶναι ἀρμόδιος εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ εἰς τοὺς περὶ τὴν Πελοπόννησον λαοὺς διὰ νὰ ἀποκτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των καὶ τὴν πολιτικὴν ὑπαρξίν των καὶ νὰ ζήσωσι καθὼς ζοῦν καὶ ἄλλοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης.

Τὰ μεγάλα ὅμως καλὰ δὲν γίνονται χωρὶς μεγάλας θυσίας, χωρὶς κόπους, καὶ χωρὶς ἐπιμονὴν εἰς τὸν προσκείμενον σκοπὸν. Ὑπερίσχυσαν οἱ Ρῶσοι, καὶ ἐθριάμβευσαν, ἀλλὰ κοντὰ εἰς τόσας ἄλλας θυσίας ἔκαυσαν καὶ τὴν Μόσχαν. Οἱ Ὀλλανδοὶ ἐπνιξαν ἀπειράκις τὸν τόπον των. Οἱ Μαῦροι τοῦ ἁγίου Δομνίκου ἐσιτάθησαν μὲ τὰ ὄπλα καὶ τὴν φωτιὰν εἰς τὸ χέρι, καὶ ὅ τι δὲν ἠμπόρουν νὰ φυλάξωσι, τὸ ἔκαιαν.

Τοιαῦται θυσίαι ἀπαιτοῦνται ἀφεύκτως ἀπὸ τοὺς Πελοποννησίους καὶ ἀπὸ ὅσους ἄλλους λαοὺς θέλουν νὰ τοὺς μιμηθῶσι πρέπει νὰ εὐρωσιν ἀσφαλῆ μέρη διὰ νὰ βάλωσι τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά των. Πρέπει νὰ σταθῶσι σκηνῆται καὶ ἔνοπλοι δι' ὅσον τὸ καλέσῃ ἡ χρεία· πρέπει νὰ καίωσιν ὅ,τι δὲν ἠμποροῦν νὰ φυλάξωσι, καὶ νὰ σηκώνωσιν ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν κάθε βοήθημα, πρέπει ὅλοι νὰ ἔχωσιν ὄπλα. Πρέπει ὅλοι νὰ αποφασίσωσι νὰ χάσωσιν εἰς αὐτὸν τὸν περὶ Πατρίδος ἀγῶνα. Πρέπει νὰ ὁμόσωσιν ὑποταγὴν εἰς τοὺς ἀρχηγούς, καὶ νὰ τὸν φυλάξωσιν, πρέπει καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχηγοὶ νὰ μιμηθῶσι τοὺς ἐνδόξους ἀρχηγούς τοῦ Μαραθῶνος, οἵτινες ἔδωσαν τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν Μιλιάδην, διότι τὸν ἐγνώριζον καλύτερόν των καὶ ἀξιώτερον, πρέπει νὰ μιμηθῶσι τὸν δίκαιον Ἀριστείδην, ὅστις ἐχθρὸς τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ ἐξωρισμένος ἀπὸ αὐτόν, ἐπῆγε μόνος του εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς Πατρίδος του καὶ ἐπροσφέρθη διὰ νὰ δουλεύσῃ ὑποκάτω εἰς τὸν θανάσιμον ἐχθρὸν του. Πρέπει νὰ μιμηθῶσι καὶ αὐτὸν τὸν Θεμιστοκλέα, ὅστις ναύαρχος ὢν τῆς μεγαλυτέρας θαλασσίας τῶν Ἑλλήνων δυνάμεως, καὶ τὰ συμφέροντα διὰ τοὺς Ἕλληνας προβάλλων, εἶδε νὰ τὸν ἀτιμάσῃ ὁ Ναύαρχος τῆς Σπάρτης, ἐπειδὴ ἐσήκωσε ξύλον νὰ τὸν κτυπήσῃ, καὶ μ' ὄλον τοῦτο δὲν ἔδειξεν οὔτε ὅτι ἐσυγχύσθη, ἀλλὰ τὸν εἶπεν ἡσύχως « κτύπα, πλὴν ἄκουε », πρέπει νὰ μιμηθῶσι τὸν Λεωνίδα, τὸ καύχημα τῆς Σπάρτης, καὶ τῆς Ἑλλάδος, ὅστις ὑπῆγε μὲ τοὺς τριακοσίους του εἰς τὰς Θερμοπύλας διὰ νὰ θυσιασθῇ καὶ νὰ τρομάξῃ τὸν ἐχθρὸν μὲ τὴν ἀντίστασιν

του ὡς καὶ ἔγινε. Πρέπει τέλος πάντων νὰ ἐνθυμηθῶσιν, ὅτι αὐταὶ ὅλαι αἱ ἀρεταὶ εἶναι τῶν προγόνων των, ὅτι τὰς ἔχουν κατὰ κληρονομίαν, καὶ ὅτι ἤλθε καιρὸς διὰ νὰ τὰς βάλωσιν εἰς προᾶξιν καὶ νὰ δείξωσιν ὅτι εἶναι γνήσιοι ἀπόγονοι ἐκείνων τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν.

Δείπουν χρήματα· λείπουν ἄλλα μέσα· εἶναι δυσκολίαι· αὐτὰ ὅλα πρέπει νὰ τὰ καταφρονήσωσιν οἱ Γραικοὶ καὶ νὰ ὑπερβῶσι κάθε δυσκολίαν. Καὶ οἱ Ἑλβετοὶ καὶ οἱ Μαῦροι τοῦ ἁγίου Δομνίκου, καὶ ἄλλοι πολλοὶ λαοὶ εἶχον τὰς αὐτὰς δυσκολίας κατ' ἀρχάς, καὶ τὰς ὑπερέβησαν.

Δὲν πρέπει οὔτε νὰ βλέπωσιν ὡς ἐχθρούς, ὅσοι φαίνονται σήμερον ἐχθροί, καὶ νὰ φοβῶνται, διότι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι θέλουν γυρίσει, καὶ θέλουν τοὺς βοηθήσει, διὰ νὰ ἴδωσιν, ὅτι ἐπιμένουν οἱ Γραικοὶ εἰς τὸν ἀγῶνά των, ὅτι ὑπερισχύουν, καὶ ὅτι εἶναι λαὸς ἄξιος τῆς εὐνοίας καὶ βοηθείας των. |

6r Τοὺς Τούρκους πρέπει νὰ τοὺς βλέπωσιν ὡς συμπατριώτας καὶ ὡς ἀδελφούς, διὰ νὰ δώσωσιν τὰ ἄρματα καὶ τὰ πιστὰ ὅτι θέλουν ἡσυχάσει· τοῦτο τὸ ζητεῖ ἡ θρησκεία, ἡ ὀρθὴ πολιτικὴ, ἡ ἀνάγκη καὶ τὸ συμφέρον τῶν Γραικῶν, καὶ ἐναντία κάμνοντας βλάπτουν ἑαυτοὺς παρὰ τοὺς Τούρκους.

Μία κεντρικὴ προσωρινὴ διοίκησις ἀπὸ ἀπεσταλμένους τῶν διαφόρων τῆς Πελοποννήσου ἐπαρχιῶν πρέπει νὰ συσταθῆ καὶ νὰ μένη εἰς τὸ ἐπάγγελμά της, ἕως οὔ νὰ τελειώσωσι τὰ πράγματα. Αὕτη πρέπει νὰ ἔχη τὸν πρόεδρόν της καὶ τοὺς γραφεῖς της, καὶ διηρημένη εἰς δύο νὰ σχηματίζη πάντοτε ἐν σῶμα, δηλαδὴ ὅλοι ὁμοῦ νὰ συμβουλευῶνται, καὶ νὰ ἀποφασίζωσι, καὶ ἔπειτα, ὅτι ἀνήκει εἰς τὸ οἰκονομικὸν νὰ ἐνεργῆται ἀπὸ ὄσους εἶναι εἰς τοῦτο διωρισμένοι, καὶ τὸ ἔργον των. Ὅτι ἀποβλέπει τὸ πολιτικόν, καὶ τὴν ἐσωτερικὴν εὐταξίαν τοῦ τόπου νὰ τὸ ἐνεργῶσιν οἱ ἄλλοι. Τὰ δὲ ἔγγραφα πρέπει νὰ τὰ ὑπογράφη ὁ Πρόεδρος, καὶ ὁ Σεκρετάριος τοῦ μέρους ἐκείνου, ὅπου ἀνήκει ἡ ὑπόθεσις, καὶ ὅθεν γίνεται τὸ γράμμα. Ὅσον εἶναι ἀπλᾶ τὰ πράγματα κατὰ τὸ παρὸν, τόσον εἶναι εὐκολώτερα καὶ καλύτερα.

Ἡ διοίκησις πρέπει νὰ γνωρισθῆ ἀπὸ ὅλην τὴν Πελοπόννησον, καὶ νὰ χαίρεται καὶ ὑποταγὴν καὶ σέβας· ἐπ' ὀνόματί της πρέπει νὰ γίνωνται ὅλα. Μὲ αὐτὴν πρέπει νὰ ἀνταποκρίνεται τὸ στράτευμα, καὶ ἀπὸ αὐτὸν νὰ ζητῆ τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὰς χρείας του.

Ὁ στρατὸς πρέπει νὰ ἔχη ἐν ἴδιον συμβούλιον διὰ τὰ πολεμικὰ κινήματά του, καὶ νὰ σχηματίζη ἐν σῶμα ὑπὸ διαφόρους μὲν ἀρχηγούς, πλὴν μὲ ἓνα σκοπόν. Πρέπει νὰ κάμωσι καὶ ὀλίγους στρατιωτι-

κοὺς νόμους τοὺς ὁποίους νὰ γνωρίσῃ τὸ στράτευμα, διότι κατ' αὐτοὺς πρέπει νὰ γίνωνται καὶ αἱ ποιναί, καὶ ὄχι ποτέ κατὰ δόκησιν τῶν ἀρχηγῶν. |

6v Αἱ κρίσεις πρέπει νὰ θεωρῶνται κατὰ τὸ παρὸν ἀπὸ τοὺς κατὰ τόπον ἀρχιερεῖς, ἐπιτρόπους τῶν ἀρχιερέων, καὶ κληρικούς καὶ με ἀίρετοκρισίαν. Ἡ διοίκησις δὲν πρέπει εἰς τοῦτο νὰ ἀνακατωθῇ καὶ νὰ χάτῃ καιρὸν τὰ μεγάλα ἐγκλήματα μόνον, ὡς ἐπιβουλή, προδοσία, φόνος καὶ ἄλλα τοιαῦτα, πρέπει νὰ θεωρῶνται ἀπὸ τὴν διοίκησιν, καὶ νὰ ἀποφασίζεται ἀπὸ αὐτὴν ἡ ποινή.

Ὅσοι δείξωσιν ἀνδρείαν εἰς τοὺς πολέμους καὶ ὅσοι δουλεύσωσι τὴν Πατρίδα με ὁποιονδήποτε ἄλλον τρόπον πρέπει νὰ γίνωνται γνωστοὶ εἰς τὴν διοίκησιν, καὶ αὐτὴ νὰ εὐχαριστῇ ἐγγράφως, καὶ νὰ σημειῶνται τὰ ὀνόματά των, διὰ τὰ ἀνταμειφθῶσιν ἐν καιρῷ.

Διὰ τὰς γυναῖκας καὶ ὄρφανὰ τῶν φονευθέντων εἰς τὸν πόλεμον πρέπει νὰ γίνεται φροντίς.

Ἐπειδὴ εἴμεθα πτωχοί, ὡς οἱ πρόγονοί μας, πρέπει εἰς τὰ βραβεῖα νὰ μιμηθῶμεν ἐκείνους, καὶ ὄχι τοὺς πλουσίους καὶ διεφθαρμένους λαούς. Στεφάνους ἀπὸ δάφνην εἰς τοὺς νικητάς, καὶ σιδηρᾶ νομίσματα με τὴν εἰκόνα τοῦ Λεωνίδου, διὰ τὸν προσφέρει ἡ Πατρίς, εἶναι ἀρκετόν. Ὅσοι ἄλλοι δουλεύσωσιν ἀλλέως πρὸς τὴν πατρίδα πρέπει νὰ λάβωσι χάλκινον νόμισμα με τὴν ἐπιγραφὴν ἡ Πατρίς Εὐγνωμονοῦσα, καὶ ἄλλην τοιούτου εἴδους ἀνταμοιβήν.

Ἄν αἱ τοιαῦται ἀμοιβαὶ φανῶσι μεγάλαι, καὶ ἂν τὰς δεχθῶσιν οἱ τωρινοὶ Ἕλλητες, ὡς τὰς ἐδέχοντο ἄλλοτε οἱ πρόγονοί των, ἡ Ἑλλὰς θέλει εἶναι ἐλευθέρᾳ ἀποφασιστικῶς. Τῶν Τούρκων ἡ ἐπιμονή, τῶν φίλων των ἡ βοήθεια, ὄλων τῶν ἐθνῶν ἡ θέλησις, καὶ αὐτὴ ἡ κακὴ εἰμαρμένη ἀκόμη, ἂν βοηθῇ τοὺς Τούρκους καὶ θέλῃ τῆς Ἑλλάδος τὴν δουλείαν, οἱ Τούρκοι θέλουν νικηθῆναι, καταισχυνηθῆναι, ἀποστειθήσονται τέλος πάντων, καὶ οἱ Ἕλλητες θέλουν ὑπερισχύσει.

7r Ἡ δύναμις στέκει εἰς τὴν ἀρετὴν, εἰς τὸν χαρακτῆρα | τοῦ ἔθνους, καὶ ὄχι εἰς τὰ μέσα του, εἰς τὸν ἀριθμὸν του. Ὅτι οἱ Γραικοὶ ἔχουν ἀνδρείαν προσωπικὴν, τοῦτο ἐφάνη εἰς πολλὰς καὶ διαφόρους περιστάσεις, καὶ ὁμιλῶντας εἰς Γραικοὺς δὲν εἶναι χρεῖα νὰ ἀριθμῶ τὰς πράξεις καὶ τὰ πράγματα. Εἴθε νὰ ἔχωσι καὶ γνῶσιν, ἀρετὴν, πατριωτισμὸν, καὶ τὸ αἶσθημα τῆς δόξης. Εἴθε νὰ στεφανώσῃ ἡ νίκη τοὺς ἀγῶνάς των, καὶ νὰ μειδιάσῃ ἡ τύχη, βλέπουσα τὴν τόλμην καὶ ἀνδρείαν των! εἴθε! εἴθε! οὕτω γένοιτο!!!».

Τὸ ἔγγραφο τοῦτο τοῦ κλεινοῦ Ἰγνατίου ἐκ τοῦ περιεχομένου του φαίνεται προωρισμένον διὰ νὰ φωτίσῃ καὶ νὰ τονώσῃ τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς τῆς ἐπαναστατησάσης Πελοποννήσου. Ὁμοιάζει πρὸς παραινετικὸν λόγον ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος.

Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἰγνάτιος δὲν διστάζει νὰ κατακρίνῃ — ὡς ἔπραξε πολλάκις — τὴν σπουδὴν τῶν Φιλικῶν καὶ τὸ πραξικόπημα τοῦ Ὑψηλάντου ἐν Μολδοβλαχίᾳ¹, τὸ ὁποῖον, ὡς πιστεύει, ἔβλαψε καὶ τὸν ἀγῶνα καὶ τὸ ἔθνος, διότι δὲν ἦτο καλῶς παρεσκευασμένον, ὡς ἄλλως τε πιστεύει καὶ διὰ τὴν ὅλην ἐπανάστασιν, ὅτι προώρως ἐξεοράγη, πρὶν οἱ Ἕλληνες σταθμίσωσι σοβαρῶς τὰς δυνάμεις των παραβάλλοντες ταύτας πρὸς τὰς τοῦ ἀντιπάλου. Πρόωρον ὑπῆρξε τὸ κίνημα ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως καὶ ἀνέτοιμον τὸ γένος ἀπὸ πολεμικῆς πλευρᾶς· αὕτη ἦτο ἡ γνώμη τοῦ Ἰγνατίου, τὴν ὁποίαν οὐδόλως ἀπέκρυπτε. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν ὁμως τῆς ἐπαναστάσεως, ἐπίστευεν ὅτι παρὰ τὰς πλάνας καὶ τὰς παραλείψεις δὲν ἔμενον εἰς τοὺς Ἕλληνας ἄλλη ὁδὸς εἰμὴ « ἀντίστασις πεισματώδης καὶ ἐπίμονος », ἣτις μόνη ἠδύνατο νὰ προφυλάξῃ αὐτοὺς ἐκ πλείστων κινδύνων καὶ νὰ εὐοδώσῃ τὸν σκοπὸν των.

« *Εἶθε τοιοῦτον πνεῦμα νὰ τοὺς κυριεύσῃ* » συμβουλεύει ὁ Ἰγνάτιος καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο, συνθέτει τὸ παρὸν πονημάτιον, διὰ τοῦ ὁποίου προσπαθεῖ: 1) νὰ πείσῃ τοὺς Ἕλληνας ὅτι ἡ Πελοπόννησος δύναται εὐχερῶς νὰ ἀπελευθερωθῇ διὰ λόγους γεωγραφικούς, πολιτικούς καὶ στρατιωτικούς καὶ 2) νὰ ὑπενθυμίσῃ, ὅτι οἱ ἀγῶνες διὰ τὴν ἔλευθερίαν στεφανοῦνται πάντοτε ἀπὸ αἴσιον τέλος. Πρὸς τοῦτο ἀναφέρει παραδείγματα λαῶν ἐξ ὅλων τῶν σημείων τῆς γῆς, οἵτινες διὰ

1. Τὴν περὶ τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντου δυσμενῆ γνώμην του οὐδέποτε ἀπέκρυπεν ὁ Ἰγνάτιος. Ἀντιθέτως, μετὰ πολλῆς παρρησίας ἐξέφραξε ταύτην, δὲν ἐδίστασε δὲ νὰ διατυπώσῃ τὴν γνώμην του καὶ ἐν ἐπιστολῇ τὴν ὁποίαν διὰ τοῦ Ἀ. Μαυροκορδάτου ἀπέστειλε πρὸς τὸν Δημ. Ὑψηλάντην ἐν Τριπόλει εὐρισκόμενον. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ, τὴν ὁποίαν ὁ Μαυροκορδάτος ἀπέστειλεν ἐκ Μεσολογγίου τῷ Δ. Ὑψηλάντῃ τὴν 27 Ὀκτωβρίου 1821, χρησιμοποιεῖ ὁ Ἰγν. δριμυτάτας φράσεις κατὰ τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντου, τὸν ὁποῖον ἀπεκάλει συνήθως « κάκιστον » κατειρωνευόμενος, ὑποθέτω, τὴν ἣν ὡς φιλικὸς εἶχε προσωνυμίαν « Καλός ». (Βλ. Ἰω. Φιλήμονος, Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τόμ. Β', σελ. 290 καὶ Δ', σελ. 344 - 345).

τοῦ πείσμονος ἀγῶνος καὶ τῆς πίστεως ἐκέρδισαν τὴν ἐλευθερίαν των. Ἀρχίζει ἀπὸ τὰς ἀποτυχούσας ἐπιδρομὰς τῶν Περσῶν κατὰ τὰ Μηδικά, ἀναφέρει ἐν συνεχείᾳ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλβετῶν ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς Αὐστρίας, τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν Ἰσπανῶν ἀπὸ τοὺς Ἀραβας καὶ τοὺς μεταγενεστέρους ἀγῶνάς των κατὰ τοῦ Μ. Ναπολέοντος, τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ὀλλανδῶν ἀπὸ τὸ σιδηροῦν σκῆπτρον τῆς Ἰσπανίας, τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς Πορτογαλλίας ἀπὸ τὴν Ἰσπανικὴν κηδεμονίαν, τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἀγγλικῶν ἀποικιῶν τῆς Ἀμερικῆς, τὴν κοινωνικὴν ἐπανάστασιν τῶν Γάλλων, τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἰσπανικῶν ἀποικιῶν τῆς Ν. Ἀμερικῆς καὶ τέλος τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Μαύρων τοῦ Ἁγίου Δομινίκου ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ζυγοῦ¹. Ἐν συνεχείᾳ διὰ τοῦ ὑπομνήματος τούτου ὁ Ἰγνάτιος προσπαθεῖ νὰ δείξῃ εἰς τοὺς ἀναγνώστας του τὰς μεγάλας ἐλλείψεις καὶ τὴν ἀνικανότητα τῶν Τουρκικῶν ἐνόπλων δυνάμεων, ὡς ἐπίσης καὶ τὴν γενικὴν κατάπτωσιν τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας δύναται ἡ Πελοπόννησος « καὶ οἱ περὶ αὐτὴν λαοὶ » νὰ ἀποκτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των.

Κηρύττει ἐν συνεχείᾳ τὴν ἀνάγκην τῶν θυσιῶν καὶ τοῦ δλοκληρωτικοῦ πολέμου μέχρις ἐσχάτων, συμβουλεύων ἐν ψυχρῷ τὴν ἐκκένωσιν τῶν πόλεων καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν γυναικῶν καὶ παιδίων εἰς ἀσφαλῆ φρούρια. Συμβουλεύει γενικὴν ὀπλοφορίαν τῶν ἀρρένων, τοὺς ὁποίους θέλει ἐνόπλους σκηνίτας « δι' ὅσον τὸ καλέσῃ ἡ χρεία ». Συνιστᾷ νὰ πυρπολοῦν ὅτι δὲν ἤμποροῦν νὰ προφυλάξουν, νὰ λαμβάνουν μεθ' ἑαυτῶν ἢ νὰ καταστρέφουν πᾶν ὅτι δύναται νὰ εἶναι χρήσιμον εἰς τὸν ἐχθρόν, νὰ εἶναι πάντες ἕτοιμοι διὰ πᾶσαν θυσίαν. Συμβουλεύει ἐπίσης ὑποταγὴν εἰς τοὺς ἀρχηγούς, οἱ ὁποῖοι ὀφείλουν νὰ μιμηθῶσιν εἰς τὰς ἀρετὰς τοὺς προγόνους στρατιωτικοὺς ἡγήτορας τοὺς

1. Ἀναφέρεται εἰς τὴν κατὰ τῶν Γάλλων ἐξέγερσιν τῶν νέγρων καὶ μιγάδων τοῦ Ἁγίου Δομίνγου ἐπὶ τῆς νήσου Χαϊτῆς τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν, οἵτινες ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Toussain Louverture πρῶτον (τοῦ νικητοῦ τοῦ Leclerc) καὶ τοῦ Dessalines ὕστερον ἀπετίναξαν τὴν γαλλικὴν κυριαρχίαν καὶ ἱδρυσαν τὴν Χαϊτινὴν πολιτείαν (1803). (Βλ. Gaston - Martin, Histoire de l'esclavage dans les colonies Françaises (Paris 1948), σσ. 229 κέ. καὶ 244 κέ.). Πρόκειται περὶ τῆς ὑπερποντίου δημοκρατίας τῆς Ἀϊτῆς, ἥτις ἐκ τῶν πρώτων ἔσπευσε νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν συμπάθειάν της πρὸς τὴν ἐπαναστατήσασαν Ἑλλάδα δι' ἐπιστολῆς τοῦ προέδρου αὐτῆς Βόγερ ἀπὸ 15 Ἰανουαρίου 1822 πρὸς τὸν Ἀδαμάντιον Κοραῆν καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς ἐν Παρισίοις Ἑλληνικῆς Ἐπιτροπῆς, ἥτις εἶχε γράψει καὶ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἀϊτῆς ἀπὸ τοῦ Λύγούστου τοῦ παρελθόντος ἔτους 1821. (Φιλήμωνος, ἐνθ' ἀν., Δ', 22 καὶ 368 - 369).

θυσιάσαντας τὴν φιλοδοξίαν των εἰς τὸ συμφέρον τοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς πατρίδος. Συμβουλεύει ἐπιμονὴν εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ αὐταπάρησιν, ἀρετὰς αἱ ὁποῖαι θὰ ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μετατροπὴν τῶν αἰσθημάτων τῶν Εὐρωπαίων, « ὅσοι φαίνονται ἐχθροί », τοὺς ὁποίους συνιστᾷ νὰ μὴ βλέπωσιν οἱ Ἕλληνες ὡς ἐχθρούς¹.

Ἀξιοσημεῖωτοι εἶναι αἱ ὑποδείξεις του αἱ ἀφορῶσαι εἰς τοὺς Τούρκους τῆς Πελοποννήσου. Δὲν νομίζει χρήσιμον τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν Τούρκων, ἀλλὰ θεωρεῖ ὠφέλιμον ἐξ ἐναντίας διὰ θρησκευτικούς, πολιτικούς καὶ λόγους συμφέροντος τὴν συνύπαρξιν καὶ συμβίωσιν τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῶν Τούρκων, εὐθύς ὡς οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἤθελον ὑποταχθῆ. Συμβουλεύει « νὰ τοὺς βλέπωσιν ὡς συμπατριώτας καὶ ἀδελφούς »².

Μετὰ ταῦτα ἐπανέρχεται εἰς τὸ προσφιλές του θέμα: τὴν σύστασιν κεντρικῆς προσωρινῆς διοικήσεως ἀντιπροσωπευτικῆς ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου, τὰ καθήκοντα τῆς ὁποίας ἀπλοποιῶν διαγράφει ἐν συντόμῳ³. Ἀποτεινόμενος πρὸς ἀνθρώπους ὑποδούλους μέχρι

1. Ἡ συμβουλή εἶναι μᾶλλον προληπτικὴ, διότι, καθ' ὃν χρόνον ἐγράφητο ταῦτα, ἡ Ρωσία, παρ' ὅλον ὅτι διεψεύσθησαν αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Ἀ. Ὑψηλάντου καὶ αἱ ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων, δὲν ἐθεωρεῖτο βεβαίως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς ἐχθρικῶς διαχειμῆνη ἐναντι αὐτῶν.

2. Παρόμοια αἰσθήματα ἀδελφοσύνης ἔτρεφον καὶ πλεῖστοι τῶν ἐν Ἑλλάδι ζώντων Τούρκων. Οὕτω οἱ ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν πολιορκούμενοι κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ ἀγῶνος Τούρκοι, κατάλληλοι ἐκ τῆς ἐπιθέσεως τῶν Ἑλλήνων, ἐκραύγαζον πρὸς αὐτοὺς ἀφ' ὑψηλοῦ: « Καὶ τί εἴμεθα ἡμεῖς; δὲν εἴμεθα Ἕλληνες; δὲν ἐγεννήθημεν εἰς τοῦτον τὸν τόπον; δὲν ἀνετράφημεν, δὲν ἐμεγαλώσαμεν μαζὶ σας εἰς τούτην τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν ἐσεῖς κάμνετε τώρα ἐδικήν σας; ». (Διογ. Σουρμελῆ, Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα..., ἔκδ. 2^α, ἐν Ἀθήναις 1853, σελ. 32).

3. Εἰς τὸ ἀνωτέρω ἐκδιδόμενον ὑπόμνημά του ὁ Ἰγνάτιος ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀνάγκης συγκροτήσεως « κεντρικῆς προσωρινῆς διοικήσεως ἀπὸ ἀπεσταλμένους τῶν διαφόρων τῆς Πελοποννήσου ἐπαρχιῶν », ἧτις θὰ ὤφειλε νὰ ἀσκή τὰ καθήκοντά της μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως. « Ἡ διοίκησις αὕτη νὰ γνωρισθῆ ἀπὸ ὅλην τὴν Πελοπόννησον... ». Οὕτως ἐσκέπτετο τὸν Μάϊον τοῦ 1821 ὁ Ἰγνάτιος. Καὶ ἀναφέρονται μὲν μετὰ τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι δύνανται νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των, ἐκτὸς τῶν Πελοποννησίων, « καὶ οἱ ἄλλοι τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἡπείρου λαοί », ἀλλ' εἰς τὴν Πελοπόννησον κυρίως ἐνετοπίζοντο αἱ πρῶται ἐλπίδες του. Βραδύτερον ὅμως, περὶ τὰ τέλη Νοεμβρίου τοῦ 1821, ἱκανοποιηθεὶς ἐκ τῶν πρώτων εὐτυχῶν γεγονότων τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ πολέμου ἐν Πελοποννήσῳ ἀλλὰ καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ ἐν τῇ Στερεᾷ, ὁπόθεν ἐλάμβανε μηνύματα παρὰ τοῦ ἐργασθέντος ἐκεῖ ἐπὶ τινὰς μῆνας στενοῦ συνεργάτου του Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, ἀνεθάρρησε καὶ διηύρηνεν ἐν γῆ τὰ ὅρια

τῆς χθῆς, δὲν θεωρεῖ περιττὸν νὰ παρέχη συμβουλὰς ἐπὶ στοιχειωδῶν πραγμάτων τῆς διοικήσεως, ὡς εἶναι ἡ σύνθεσις καὶ τὰ καθήκοντα μιᾶς κυβερνήσεως, ἡ τάξις τῆς ἐπισήμου ἀλληλογραφίας κ.λ.

Ἰδιαιτέρως ἐπιμένει εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς πειθαρχίας, ἣν δέον λαὸς καὶ στρατὸς νὰ ἔχωσι πρὸς τὴν Διοίκησιν. Ὅμιλεῖ εἶτα περὶ στρατιωτικῆς ὀργανώσεως καὶ συστάσεως γενικοῦ ἐπιτελείου, περὶ στοιχειώδους στρατιωτικῆς νομοθεσίας, περὶ δικαιοσύνης ἀπονεμομένης προσωρινῶς ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν δι' αἵρετοκρισίας, ἀνεξαρτητῶς τῆς πολιτικῆς διοικήσεως εἰς τὴν ὁποίαν ἀφήνει τὴν κρίσιν μόνον τῶν μεγάλων ἐγκλημάτων, περὶ ἀπονομῆς ἠθικῶν μόνον ἀμοιβῶν εἰς ὅσους διακρίνονται εἰς τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας, περὶ ἀποζημιώσεων καὶ συντάξεων εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν θυμάτων πολέμου. Καταλήγων ἐξαίρει τὴν δύναμιν τοῦ ἠθικοῦ παράγοντος εἰς τοὺς ἀγῶνας, τὸν ὁποῖον θεωρεῖ ἰσχυρότερον ἀπὸ τὰ οἰκονομικὰ καὶ τὰ πολεμικὰ μέσα καὶ «ὀμιλῶντας εἰς Γραικοὺς» συμβουλεύει νὰ ᾧσιν οὗτοι πεπληρωμένοι πάντοτε ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ἠρωϊσμοῦ καὶ τῆς θυσίας καὶ ἀπὸ τὸ «αἰσθηματῆς δόξης», τὸ ὁποῖον εἶχον οἱ πρόγονοὶ των.

Τὰς ἠθικὰς ταύτας παραινέσεις δὲν ἔπαυσεν ὁ Ἰγνάτιος νὰ ἐπαναλαμβάνῃ σχεδὸν ταυτοσήμους πρὸς τοὺς πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ἡγέτας τῆς ἐπαναστάσεως καθ' ὅλα τὰ ἔτη τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἐπιστέλλων πρὸς αὐτοὺς ἐκ Πίζης μετ' ἀόκνου ἐπιμονῆς μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ βίου του (1828).

Σημειωτέον ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ἄλλαι παρόμοιαι ἐγκύκλιοι ἐξαπελύθησαν ἐκ Πεισῶν πρὸς τοὺς ἡγέτας τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Πελοποννήσῳ. Ὁ Ἰωάννης Φιλήμων ἀναφέρει δύο εἰσέτι. Ἡ πρώτη ἐν εἴδει προκηρύξεως, ἀνυπόγραφος, ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου καὶ ἀπεστάλη

τοῦ νέου κράτους, τὸ ὁποῖον ἤλπιζε καὶ ἠύχετο νὰ προκύψῃ ἐκ τοῦ αἱματηροῦ ἀγῶνος :

«... Ὅταν ἐσυσταίνοτο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Πελοποννησιακὴ Διοίκησις, ἔπρεπε νὰ γενῆ καὶ δευτέρα σκέψις, διὰ νὰ συστηθῆ καὶ μία γενικὴ Ἐθνικὴ Προσωρινὴ Διοίκησις ἀπὸ ἀπεσταλμένους τῶν ἐλευθέρων τόπων, διὰ νὰ εὐρεθῆ ὁ τρόπος νὰ ἐνωθῶσι τὰ συμφέροντα ὅλου τοῦ γένους... διὰ νὰ ἠξεύρωσι τόσον οἱ ἔξω ὁμογενεῖς, ὅσον καὶ οἱ ξένοι, ποῦ πρέπει νὰ διευθύνωνται, ὅταν ἔχωσιν ἡ ὠφέλιμα πράγματα νὰ προβάλωσιν, ἢ βοήθειαν νὰ στείλωσι διὰ νὰ ἐμφραγῶσι τὰ στόματα τῶν ἐχθρῶν τοῦ Γένους, οἵτινες κηρύττουσι τοὺς Γραικοὺς ἀποστάτας, ληστὰς καὶ φιλοταράχους καὶ διὰ νὰ μάθῃ τέλος πάντων ἡ Εὐρώπη, ὅτι ὑπάρχει Διοίκησις Γραικικὴ...» (Φιλήμωνος, Δ', σελ. 518). Ὑποπτεύω ὅτι διὰ τῶν ἀνωτέρω γραμμῶν εἰργάζεται ὑπὲρ τοῦ Μαυροκορδάτου ὁ ὀξυδερκέστατος καὶ πολιτικώτατος Μητροπολίτης.

εἰς τὴν Πελοπόννησον « πρὸς ἀνικατάσταςιν βεβαίως τοῦ ἀπὸ 24 Φεβρουαρίου κηρύγματος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου »¹. Ἐκ τῆς προκηρύξεως ταύτης τοῦ Ἰγνατίου ὁ ὑψηλαντικὸς Φιλήμων, ὅστις ἀπέφυγε νὰ περιλάβῃ ταύτην εἰς τὴν συλλογὴν του, διέσωσεν εἰρωνευόμενος μόνον μικρὰν περικοπὴν ἔχουσαν οὕτω: « ... Κάλλιον ν' ἀποθάνατε μὲ τὰ δπλα εἰς τὰς χεῖρας ὡς ἄνδρες, παρὰ νὰ σφάζεσθε ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ὡς πρόβατα ».

Δευτέραν ἐγκύκλιον — ἐνυπόγραφον πλέον — συνέταξεν ὁ Ἰγνάτιος τῇ 18/30 Νοεμβρίου 1821, ἣτις ἀπηυθύνετο πρὸς τοὺς Ἱεράρχας, τοὺς Ἀρχοντας καὶ τοὺς ἀρχηγούς καὶ ἀξιωματικούς τοῦ Πελοποννησιακοῦ στρατοῦ, διὰ τῆς ὁποίας ὑπεδείκνυε τὴν ἄμεσον ἀνάγκην τοῦ σχηματισμοῦ ἐθνικῆς διοικήσεως. Ἐκόπτετο ὁ αἰόιδιμος ἀνὴρ διὰ τὴν σύστασιν νομίμου ἀντιπροσωπευτικῆς κυβερνήσεως καὶ διὰ λόγους ἐσωτερικῆς τάξεως, ἀλλὰ κυρίως διὰ λόγους ἐντυπώσεων εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς, αἵτινες θεωροῦσαι τὴν ἐπανάστασιν « ὡς κίνημα Καρβουνάριον »² ὑπῆρξαν τόσον δυσμενεῖς διὰ τὰ καθ' ἡμᾶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀγῶνος.

Μετὰ τῆς ἐγκυκλίου ταύτης ἀπέστειλεν ὁ Ἰγνάτιος εἰς Πελοπόννησον καὶ ἀντίγραφον καταστατικοῦ χάρτου, συντάγματος, ὅμοιον τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀποστείλει καὶ πρότερον διὰ τοῦ Ἀλέξ. Μαυροκορδάτου. Τὸ « Σχέδιον Προσωρινῆς Διοικήσεως » τοῦτο δὲν ἐσώθη, καθὼς ὅμως εἰκάζει ὁ Φιλήμων³ αἱ βάσεις τοῦ σχεδίου ἐκείνου οὐδόλως ἢ μικρὸν διέφερον τῶν βάσεων τοῦ σχεδίου, τὸ ὁποῖον ὁ Πολυχρονιαάδης εἰσηγήθη εἰς τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, ἐφ' ὅσον ὁ Πολυχρονιαάδης ὡς γνωστὸν ἐνεπνέετο ἀπολύτως ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου.

Τὴν δευτέραν ταύτην ἐγκύκλιον, τὴν ὁποίαν ὁ Φιλήμων ἐδημοσίευσεν εἰς τὸν Δ' τόμον τῆς Ἱστορίας του, ἐνεπιστεύθη ὁ Ἰγνάτιος δι' ἰδιαιτέρας ἐπιστολῆς⁴ πρὸς τὸν Πάλαιων Πατρῶν Γερμανόν, τὸν ὁποῖον παρεκάλεσε νὰ τὴν ἀποστείλῃ ἐν ἀντιγράφῳ πρὸς πάντας τοὺς ἀποδέκτας, συνέστησε δὲ καὶ πρὸς τοῦτον θερμῶς νὰ ἐργασθῇ διὰ τὴν ἄμεσον συγκρότησιν Ἐθνικῆς Διοικήσεως, τὴν ὁποίαν ὁ Ἰγνάτιος ἐθεώρει ὡς μοναδικὸν μέσον ἵνα σωθῇ ἢ τε ἐπανάστασις καὶ ἡ Ἑλλάς.

1. Ἰω. Φιλήμωνος, ἐνθ' ἀν., τόμ. Δ', σελ. 347.

2. Αὐτόθι, σελ. 522.

3. Αὐτόθι, σελ. 349.

4. Αὐτόθι, σελ. 517 - 522.

5. Αὐτόθι, σελ. 522 - 523.